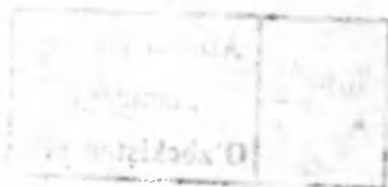

ЛУҚМОНИ ҲАКИМДАН ЎҒЛИГА 365 ЎГИТ

Тошкент

“Мухаррир” нашриёти
2013

УЎК: 61(575.) (09)

КБК 84(5) - *Осиё адаб.*
Л 95

Л 95 Луқмони Ҳакимдан ўғлига 365 ўғит. Таржимон ва нашрга тайёрловчилар Абдумурод Тилав, Аҳмаджон Холмуродов.
– Т.: “Муҳаррир” нашриёти, 2013. – 64 б.

ISBN 978-9943-25-245-5

Ушбу рисола ни нашрга тайёрлашда Абдуллоҳ Памукнинг “Lokman Hekim'den Oğluna Öğütler” китобидан фойдаланилди.

Шунингдек, турли манбаларда Луқмони Ҳакимга нисбат берилган ҳикматлар жамланди. Бинобарин, уларнинг айримларида мазмун ҳамоҳанглиги, ўхшашлик бўлиши табиий.

Одоб-ахлоқ, таъбабат ва иқтисодга оид ўғитлар жамланган бу мўъжазгина рисола барча китобхонлар учун фойдали бўлиши шубҳасиздир.

Масъул муҳаррир:

Абдулла Улугов,

филология фанлари номзоди, ЎзМУ доценти

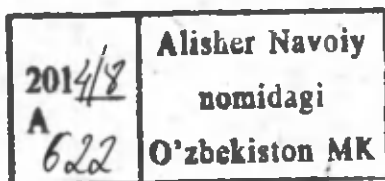
Тақризчилар:

Жумали Шабанов,

филология фанлари номзоди, ТДШИ доценти

Тожиҳон Собитова,

филология фанлари номзоди, ЎзМУ доценти

ISBN 978-9943-25-245-5

© “Muhammad” нашриёти,
Тошкент, 2013 й.

СЎЗ БОШИ

Алишер Навоий “Тарихи анбиё ва ҳукамо” асарида ёзадилар: “Чун Лукмоннинг ҳикмати ва нубуввати орасида ихтилофдир. Ва аксар ани набий дебдурлар. Анбиё зумрасида битилди ва ҳукамо орасинда мазкур қилинди. Ва андин бир-ики сўз била мазкур қилинур. Ул дебдурки: “Барча юкни торттим, бурчдан оғирроқ юк кўрмадим ва барча лаззатни тоттим, офиятдин (соғлиқ, тинчлик, хотиржамликдан) чучуқроқ шарбат топмадим...” Андин сўрдиларким: “Нимадурким, фойдаси барча халойиққа теяр?” Дедиким: “Ёмонларнинг йўқлиги”.

Дарҳақиқат, Лукмони Ҳаким ҳақида турли манбаларда баъзан бир-бирини тасдиқловчи, айрим ҳолларда эса инкор этувчи маълумотлар учрайди.

Лукмони Ҳакимнинг аслида кора танли қул бўлгани, ноёб истеъдоди, фаҳм-фаросати, зукколиги туфайли озод бўлгани ва табобат илмини эгаллаб, эл орасида шуҳрат қозонгани аниқ.

Лукмони Ҳакимнинг бир вайрона кулбада умргузаронлик қилгани, яъни дунёга майл кўрсатмагани, “дунё айши бирла иши йўқ”лиги айтилади. Бу ҳолнинг сабабини сўраганларга Лукмони Ҳаким қуйидагича жавоб беради:

Жавоб айтти пири озмузгор:

“Ки вайрона ичра узун рўзгор

Бу ким чугз янглиг басар айладим,

Согиндимки дағи зарар айладим

Ки чун қилмадим майл оламга ҳеч,

Мени дағи солмағай ғамга ҳеч.

Муни кўрки, даврондин элтур чоғи

Олур мендин ушбу бузугни доғи.

Жаҳондин неча эл ҳаросон эрур,

Анинг ранжидин махлас осон эрур”

(Ул пири комил жавоб бердики, бу вайрона ичида бойқуш янглиг узоқ вақт яшадим. Дунёга майл кўрсатсам, зарар

қилдим. Инчунун, мол-мулк, дунёга муҳаббат қўймадим, мени гамга солмасин дедим. Қарагин, бу дунёдан кетар чоғим шу бузилган кулбамни ҳам мендан оляпти-ку! Дунёда ҳадик-қўрқув, саросима биланяшагандан кўра, унинг ранж-машаққатидан кутилмоқ осонроқ).

Манбалардаги маълумотлар бу зот умрини инсоният саодати, нажоти йўлида, эзгуликлар билан ўтказганлигини тасдиқлайди. Зеро, комилликнинг муҳим белгиларидан бири шу эмасми? Шамнинг атрофни, зулматни ёритиб, эвазига ўзи тугаши ҳам унинг саодати эмасми?

Ҳаётий тажрибадан ўтган бир ҳикмат бор: панд-насиҳат унга амал қилган инсондан эшитилса, тингловчига таъсири бўлади. Луқмони ҳаким ҳикматларининг неча йиллардан бери инсонлар орасида машҳур бўлиб келаётгани, бир неча тилларга таржима қилинаётгани, мўътабар мумтоз асарларда унинг сўзларидан иктибослар олинаётгани боиси шудир балки?

Азиз ҳикмат шайдолари!

Луқмони ҳаким сўзларидан сараланган ушбу тўплам соғлом, фаровон турмушингизга, руҳиятингизга яна-да файз бағишлашидан умидвормиз.

Ҳазрат Алишер Навоий айтганларидек:

Агар ҳикматга бўлса илтифотинг

Ки Нуҳ умрича бўлсин ҳаётинг!

Қалбингиз, йўлингиз, уйингиз ва ўйингиз ҳикмат нури ила тўлсин, азиз ўқувчи.

**Абдумурод Тилавов,
филология фанлари номзоди, ЎзМУ доценти**

1

Эй, ўғлим! Саломатлик бебаҳо бойлик, гўзал ахлоқ беқиёс неъматдир.

2

Азиз дилбандим! Шубҳа йўқки, агархантал (ўсимлигининг) уруғидек (яхши ёки ёмон амал қилинадиган) бўлса, бас, у (амал) бирор харсанг тош ичида ё осмонда ёки ер остида бўлса ҳам Аллоҳ албатта, уни билур. Зеро, Аллоҳ марҳамати беқиёс ва ҳамма нарсадан ҳамisha огоҳ зотдир.

3

Азиз фарзанд! Даромадингга қараб, харажат қил. Тежамкор бўл. Аммо зикна бўлма. Ҳар ишда мўътадил бўл ва ўрта йўлни танла. Сахийликни одат қил.

4

Одамларга юзингни буриштира. Ҳеч қачон кеккайиб, керилиб юрма! Чунки Аллоҳ такаббур ва мактанчоқ кимсаларни суймайди. Ерга қараб, вазминлик билан юргин ва ҳеч қачон овозингни кўтарма!

5

Ҳеч қачон биров тўғрисида ёмон гумон қилма. Ёмон гумон сени ҳеч кимга дўст қилмай қўяди.

6

Ўғлим! Имкон қадар баҳс-жанжалдан сақлан! Дунё ишлари учун ортиқча ғам ема.

Жаҳлинг чикқанида сўзларингга диққат қил... Катталардан олдинда юрма. Биров гапираётганида орага гап суқма.

7

Азиз дилбандим! Катталар билан гаплашаётганда ҳар бир сўзингга эҳтиёт бўл. Қариндошлар билан алоқани узма.

8

Ўғлим! Яхшилик қилган яхшилик топади, сукут сақлаган саломатликка эришади, ширин сўзлаган фойда кўради, ёмон гапирган гуноҳкор бўлади, тилига ҳоким бўлмаган пушаймон ейди.

9

Ўғлим! Дўстларингга ҳам, душманларингга ҳам очиқ юз билан қара. Ҳеч кимга қовоғингни уйма. Дўстларингга ҳурмат-эҳтиром кўрсат, иззат-икром қил.

10

Болам! Ёшлигингни ғанимат бил. Ишларингда ақлли ва илм соҳиби бўлган кишилар билан маслаҳатлаш.

11

Эй, ўғлим! Ҳақ таолога итоат қил. Аввало ўзингга насихат қил. Бошқаларга тавсия қиладиганларингга аввал ўзинг амал қилгин. Билиминг, холингга қараб сўзла.

❁ 12 ❁

Болагинам! Бошқаларга муҳтож эканингни билдирма. Бундай қилишинг бойликдир. Очкўзликдан сақлан. Зеро, очкўзлик камбағалликдир.

❁ 13 ❁

Болажоним! Сенга икки нарсани тавсия этаман. Буларга риоя қилсанг, доимо яхшилик узра бўлурсан. Бири – тирикчилигинг учун ҳамиша зарур пулинг бўлсин. Иккинчиси – ҳеч кимдан ҳеч қачон қарздор бўлиб қолма.

❁ 14 ❁

Азиз дилбандим! Ёмон кимсаларга дуч келсанг Аллоҳ таолога сиғин. Шу тариқа одамларнинг энг яхшиси бўласан.

❁ 15 ❁

Ўғилгинам! Дунёга кўнгил боғлама! Унга ишонма. Зеро, сен бунинг учун яратилмагансан.

❁ 16 ❁

Азиз дилбандим! Саккиз нарсага диққат қилган киши аввалгилар ва кейингиларнинг илмига эришган бўлади. Булар – тўрт пайтда тўрт нарсани кўриқламоқ, икки нарсани эсдан чиқармаслик, икки нарсани батамом унутмоқдир. Кўриқланадиган нарсалар: намозда кўнгилни, халқ орасида тилни, еб-ичаётганда томоқни, бировнинг уйига кирилганда у ёқ-бу ёққа қарамаслик (кўзни асраш)дир.

Эсдан хеч қачон чиқарилмайдиган нарсалар:
Аллоҳ таолонинг буюклиги ва ўлим ҳақ эканлигидир.

Унутилиши лозим нарсалар эса: бировга
қилинган яхшилик ва ўзига қилинган ёмонликдир.

❧ 17 ❧

Эй, ўғлим! “Раббиғфирлий” (Раббим, мени
мағфират эт...) дуосини кўп ўқигин. Зеро, шундай
вақт борки, Аллоҳ таоло ўша вақтда дуогўйни
тилагига етказди.

❧ 18 ❧

Эй, ўғлим! Қайғуга ботма, ғамгин бўлма.
Одамларнинг кўлидаги нарсаларга кўз тикмоқдан
сақлан. Қазойи қадарга рози бўл. Ўзингга берилган
ризққа қаноат қил.

❧ 19 ❧

Ўғлим! Ёлғон гапиришдан жуда эҳтиёт бўл.
Чунки ёлғон динингни бузади ва одамлар олдида
обрўсизлантиради. Натижада, эътибор ва даражангни
йўкотасан.

❧ 20 ❧

Ўғлим! Қарздор бўлиб қолишдан сақлан. Қарз-
дор бўлиб қолсанг, кундузи зулматда юрасан,
кечаси ғам ичида тўлғонасан.

❧ 21 ❧

Эй, ўғлим! Аллоҳ таоло гуноҳларим учун мени
жазоламайди, дея хомтама бўлма. Аммо раҳмати-
дан ҳам умид узма.

✻ 22 ✻

Эй ўғилгинам! Намозни тўла-тўқис адо эт, яхшиликка интил ва кишиларни ёмонликдан қайтар ҳамда ўзингга етган (балоларга) сабр қил! Бу энг олижаноб ишлардир.

✻ 23 ✻

Эй, ўғлим! Ҳалол тирикчилик қилиб, йўқсилликдан сақлан. Камбағал кимса уч мусибатга дучор бўлади:

1. Дин заифлиги, чунки фақирлик кишини ёмонликка бошлайди.

2. Ақл заифлиги, чунки эҳтиёж кишини шошириб қўяди.

3. Мурувват ва одамгарчилиги йўқолади. Булардан ҳам ёмони одамларга масхара бўлади.

✻ 24 ✻

Эй, ўғлим! Хулқи ёмон хотинлардан эҳтиёт бўл. Чунки улар сени барвақт қаритади. Уларнинг ёмонлигидан сақлан. Зеро, улар яхшилик келтирмайди.

✻ 25 ✻

Эй нури дийдам! Дунёда ўзингга етадиган қадар насибангни ол. Акс ҳолда, бошқаларга муҳтож бўласан, қўлларига қараб коласан.

✻ 26 ✻

Эй, ўғлим! Сукут қилсанг, пушаймон бўлмайсан. Сўз кумуш бўлса, сукут олтиндир.

❧ 27 ❧

Болам! Ота-онанинг фарзандини тарбиялаш учун насихат килиши, урушиши, уриши зироатга сув бермоқ кабидир.

❧ 28 ❧

Эй, ўғлим! Аллоҳга ширк келтирма! Чунки ширк улкан гуноҳдир.

❧ 29 ❧

Болам! Тавбани эртага қолдирма. Чунки ўлим ногаҳон келиб қолади.

❧ 30 ❧

Эй, кўзимнинг нури! Дунёнинг қувонч ва лаззатларини тажрибадан ўтказдим. Илмдан лаззатли нарсa тополмадим.

❧ 31 ❧

Эй болам! Зинҳор қадрингни билмайдиганларнинг олдига борма. Ота-она хизматини қил. Ҳақирни таҳқирлама. Кибрга берилма. Аллоҳ таоло Рофиъ ва Ҳофиз (улуғлагувчи ва пасайтирувчи)дир. Зеро, У ҳақирни азиз, фақирни бой айлайди. Тиласа, азизни залилга, бойни фақирга айлантиради.

❧ 32 ❧

Эй, азиз фарзанд! Очиқ чехрали, тўғри сўзли бўл. Саломлашишга одатлан.

❀ 33 ❀

Ўғлим! Киши хасис бўлса, у ҳақида ёмон гап-сўз кўпаяди.

❀ 34 ❀

Эй, ўғлим! Оз мол оқилона сарф-харажат ила кўпаяди. Кўп мол беҳуда сарф-харажат оқибатида камаяди.

❀ 35 ❀

Эй, ўғил! Бировга ҳасад қилган изтиробдан қутулмас.

❀ 36 ❀

Азиз фарзанд! Қаноатли бўлсанг, дунёда сендан бой одам бўлмайди.

❀ 37 ❀

Ўғлим! Ўлим ҳақ эканига шубҳа қилаётган бўлсанг, ухлама. Ухлаганинг ва ухлашга мажбур бўлганинг каби ўлимга ҳам маҳкумдирсан. Тирилишдан шубҳа қилаётган бўлсанг, уйқудан уйғонма. Уйқудан уйғонганинг каби ўлгандан кейин ҳам тирилгайсан.

❀ 38 ❀

Эй, ўғилгинам! Бир хатога йўл қўйсанг, албатта, дарҳол тавба кил ва садақа бер.

❀ 39 ❀

Эй, ўғлон! Дунё тубсиз денгизга ўхшайди. Кўп кишилар унга чўкдилар. Тақво — кеманг, имон — юкинг, таваккул — ҳолинг, солиҳ амал озуқанг

бўлсин. Қутулсанг, Аллоҳ таолонинг раҳматидан,
чўксанг – гуноҳинг сабабидандир.

❧ 40 ❧

Ҳар қандай касалликнинг бошланиши оч қол-
масдан таом емоқдир.

❧ 41 ❧

Ичкилик шифо эмас, аксинча касаллик ва
ифлосликларнинг онасидир.

❧ 42 ❧

Кўп сув ичмоқ кўп уйқу келтирар. Кўп ухлаш
эса ўлимга элтар.

❧ 43 ❧

Ухлаётганида ширинлик еганнинг туши ҳам
ширин бўлур.

❧ 44 ❧

Эй, ўғлим! Тилингни куфр – ёмон сўзлардан
сақла, садакани тарк этма. закотни тўлиқ бер, рў-
зани тут, ибодатингни ташлама, шаҳодат калима-
сини тилингдан қўйма.

❧ 45 ❧

Ўғлим! Катталар билан тортишма! Мусибатга
сабрли, кишилар олдида камтар бўл.

46

Касал бўлмаслик учун:

1. Кўп ема.
2. Иссиқ ема.
3. Хом ема.

47

Ўғлим! Меъдангни овқатга тўлдирма. Акс ҳолда ақлинг, фаҳм-фаросатинг ноқис бўлади.

48

Эй, ўғлим! Доимо соғлом бўлай десанг, шу саккиз нарсага диққат қил:

1. Кундузи кўп ухлама.
2. Кечаси оз ухла.
3. Пешобни ушлаб ўтирма.
4. Кечаси кўп сув ичма.
5. Бўккунча овқат ема.
6. Оч қолмасанг дастурхонга ўтирма.
7. Озгина овқатга қаноат қил.

49

Болажоним! Ошқозон тўлса, фикр ухлайди, ҳикмат сукутга кетади, аъзо ибодатдан қолади.

50

Эй, ўғил! Кўринишда солих (яхши), ичидан фожир (ёмон) бўлмагин.

❖ 51 ❖

Эй, азиз фарзанд! Саодат нишонаси тўрттадир:

1. Тўғрилиқ.
2. Одоб.
3. Мулойим муомала.
4. Омонатга хиёнат қилмаслиқ.

❖ 52 ❖

Эй, ўғил! Одамларга ваъз-насиҳат бериб ўзингни унутма. Билганингга амал қилки, ажр-савобга эришасан.

❖ 53 ❖

Одоб насл-насабдан, амал мол-давлатдан, илм дунё аҳлидан устундир. Молинг билан мақтанма.

❖ 54 ❖

Оёқ кийимингни кийишни ўнг оёғингдан, ечишни чап оёғингдан бошла.

❖ 55 ❖

Ўғлим! Бекорчи, беъмани одамларнинг ёнида ўтирма. Ўзингдан катталар билан ҳазиллашма.

❖ 56 ❖

Ўғлим! Аҳмоқ билан ошно бўлма. Иккиюз-ламачи кишига итоат этма.

❖ 57 ❖

Эй, ўғил! Сен таквони сармоясиз фойда келтирувчи тижорат воситаси қил.

❖ 58 ❖

Ўғилгинам! Олимлар билан ҳамсухбат бўл.
Донишманднинг ҳикматли сўзларига кулоқ сол,
яхшилаб эшит. Зеро, Аллоҳ мўл ёмғир билан ўлик
тупроқни яшнатгани каби ҳикмат нури ила ўлик
қалбни тирилтирур.

❖ 59 ❖

Ўғилгинам! Не ҳолки, одамлар уларга ваъда
килинганлардан кўркмаяптилар. Ҳолбуки, ҳар кун
уларнинг умри қисқармоқда.

❖ 60 ❖

Ўғлим! Яхшиларга қул бўл, ёмонларга дўст
бўлма. Яхшилик килувчилар барчани ўзига дўст
килади. Дўстингни мушкул пайтда сина.

❖ 61 ❖

Болажоним! Дунёдан эҳтиёжингга ярашасини ол.
Дунёга батамом ўзингни бермагинки, охиратингга
зарар берур. Дунёни ҳам батамом ташлаб, ундан юз
ўғирмагинки, бошқаларга муҳтож бўласан. Шаҳва-
тингни пасайтирадиган даражада рўза тут.

❖ 62 ❖

Ўғлим! Яхшиликни қадрингни биладиган
кишига қил. Бўри билан қўй ўртасида дўстлик
бўлмагани каби яхшилик қилган кишилар билан
гуноҳкор кимсалар ўртасида дўстлик бўлмас.

✿ 63 ✿

Ўғилгинам! Болангни кичик ёшидан одобли, тарбияли қилиб ўстирсанг, улғайганингда фойдасини кўрасан.

✿ 64 ✿

Ўғлим! Сахарларда кичкираётган хўроздан-да ожиз бўлма. Зеро, хўроз Аллоҳни зикр этмоқда. Ваҳоланки, сен бу пайт ётоғингда ухламоқдасан.

✿ 65 ✿

Олим Ер юзи аҳолиси орасида худди олтин маъдан ичида бўлганига ўхшайди.

✿ 66 ✿

Эй, ўғлим! Жанозаларда ҳозир бўл, зиёфатларга худа-беҳуда борма. Чунки жанозалар сенга охиратни эслатади. Зиёфатлар дунёга берилишинг ва иштаҳангни орттиради.

✿ 67 ✿

Ўғлим! Мен тошни, темирни елкамда ташидим, аммо ёмон қўшнидан-да оғирроқ юк ташимадим. Оғрикларнинг барчасини тотиб кўрдим, бироқ камбағалликдан-да азоблисини кўрмадим.

✿ 68 ✿

Эй, ўғлим! Ҳасадгўйнинг уч аломати бор:

1. Ўртоғининг орқасидан ғийбат қилади.
2. Юзма-юз келганда ялтоқланади.
3. Ўртоғининг бошига кулфат тушса севинади.

❁ 69 ❁

Эй, нури дийдам! Дунё қисқа бир фурсатдир.
Сенинг умринг дунё олдида бир заррадир. Шундай
экан, умрингдан қолгани оздан янада оздир.

❁ 70 ❁

Эй, ўғлим! Олтин олов билан, яхши — солих
киши эса бало билан синаб кўрилади. Аллоҳ баъзан
бир қавми севганида бало юборади. Аллоҳдан
келганига рози бўлганлар учун Унинг розилиги бор.
Келган балобага жаҳл қилганларга эса Аллоҳнинг
ғазаби бор.

❁ 71 ❁

Ўғилгинам! Кўп кулишдан сақлан. Зеро, кўп
кулмоқлик қалбни ўлдиради.

❁ 72 ❁

Луқмон алайҳиссалом айтадики:

— Эй, ўғил! Ўлик қалбни тирилтирмоқ учун
ўн ҳикматга амал этмоғинг лозим:

1. Фақир ва мискинлар билан бирга ўтирмоқ.
2. Дунёпарастларнинг мажлисларидан сақлан-
моқ, улардан узоқ бўлмоқ.
3. Бечораларга ёрдам қўлини узатмоқ, уларга
ҳамдард бўлмоқ.
4. Қулларни озод қилиб, уларга эркинлик бермоқ.
5. Ғарибларни меҳмон қилмоқ.
6. Мол билан саховат қилиб, камбағалларни
бойга айлантирмоқ.

7. Илмга амал этувчи олимларни ҳурмат қилмоқ.

8. Қарияларга ҳурмат кўрсатиб, уларнинг дуосини олмоқ.

9. Яхшиликка даъват этмоқ, ёмонликдан қайтармоқ, амалини ихлос ила бажармоқ.

10. Ибодатни жаннат умиди ёки жаҳаннамдан кўркиш туфайли эмас, Аллоҳга муҳаббат қўйиб ихлос билан адо этмоқ.

73

Ўғлим! Ишларингда фақат олимлар билан маслаҳатлаш. Олим жоҳилни билади. Чунки у аввал жоҳил эди. Жоҳил олимни танимайди. Чунки у олим бўлмади.

74

Болагинам! Тиланиб юзингни шувут қилма. Оламга шарманда бўлиб, одамларга жаҳлингни тўкиб солма. Ўз кадр-қимматингни билки, ҳаётнинг сенга фойдаси бўлсин.

75

Фарзандим! Кийимлари эски бўлгани учун ҳеч кимсани ҳақир кўрма. Зеро, унинг ҳам, сенинг ҳам Раббингиз бирдир.

76

Эй, азиз фарзанд! Энг аввало иймнинг, сўнгра солиҳ бир дўстинг бўлсин. Зеро, яхши дўст хурмо дарахтига ўхшар. Остида ўтирсанг, соя солади. Ўтин қилиб ёқсанг, иситади. Мевасидан есанг, баҳра оласан.

✻ 77 ✻

Болам! Раҳм қилганга доим раҳм қилинади. Кимки ўрнида тилини тийса, саломат бўлади. Ким яхши гапирса ва яхши ишлар қилса, албатта, бой бўлади. Ким ёмонлик қилса ва ёмон гапирса, гуноҳкор бўлади.

Тилига эгалик қилмаган кимса пушаймон бўлади.

✻ 78 ✻

Эй кўзимнинг қувончи, ўғлим! Ўзингдан ўзинг беҳудага ғамгин бўлма. Хафагарчилик ила қалбинг-ни банд этма. Очкўзликдан сақлан.

✻ 79 ✻

Ўғлим! Хайр-ҳасанотингни ҳақиқий муҳтожларга бер. Пулингни нолойиқ кимсаларга бериб, исроф қилма — дунёда зарар, охиратда савобдан маҳрум қолурсан.

✻ 80 ✻

Азиз дилбандим! Ёмон феълдан, кўнгли торликдан, сабр озлигидан сақлан. Бундай иллоти бор кимсалар билан дўстлашмоқ дуруст эмас. Бундайлардан узоқ юр. Ишларингни иштиёқ билан бажаришни одат қил... Одамлар билан яхши муомалада бўл. Ахлоқингни чиройли қил. Очиқ чехрали бўл.

✻ 81 ✻

Ўғлим! Гуноҳ қилишинг учун сенга журъат ва жасорат бермаслигини сўраб, Аллоҳга илтижо қил.

Аллоҳдан шундай кўрқув ила кўрққинки, сени раҳматидан маҳрум этмасин.

✻ 82 ✻

Ўғлим! Билганларингга амал қилмай туриб, билмаганларингни ўрганишга ошиқма.

✻ 83 ✻

Болагинам! Сен дунёга келган кундан бошлаб, унга орқа ўгирган, охиратга юз бургансан. Яқинлашаётган уйингга (охиратга) кундан-кун узоклашаётган уйингдан (дунёдан) яқинроксан.

✻ 84 ✻

Эй, ўғлим! Ҳикматни маҳкам тутки, у билан иззат-икром топарсан. Ҳикматни эъзозлаки, сен ҳам унинг каби азиз бўлгайсан.

Ҳикмат — ахлоқнинг энг юксаги ва улуғи, Аллоҳ азза ва жалланинг Ҳақ динидир.

✻ 85 ✻

Эй, ўғил! Ҳикмат мискин-бечорларни малик-подшоҳларнинг мажлисига қадар олиб боради.

✻ 86 ✻

“Ёмонлик фақат ёмонлик ила сўндирилади”, дегувчи кимса ёлғон айтибди. Агар бу сўзнинг эгаси тўғри гапираётганини иддао этаётган бўлса, ёнаётган олов ёнига яна бир олов ёқсин-чи кўрамиз: бу икки оловдан бири иккинчисини ўчирадими? Шундай экан, сўзнинг тўғриси: “Ёмонлик фақат яхшилик билан бартараф этилади. Чунки олов олов билан эмас, сув билан сўндирилади”.

87

Лукмони Ҳакимдан сўрадилар:

—Одамларнинг энг ярамаси, энг ёмони ким?

—Одамларнинг ёмонлик қилаётганлигини кўра туриб, кўрмасликка олган, бепарво, лоқайд бўлганидир, — дея жавоб берди Лукмони Ҳаким.

88

Юксак шараф ва мартаба ақлнинг камолига боғлиқдир. Ақли комилнинг айб-нуқсонлари пардаланган, хатти-ҳаракатлари тартиблидир.

89

— Энг бой одам ким?

— Ақли жойида бўлган одам.

90

—Қайси ўт (олов) теккан одамни куйдиради?

—Ҳасад ўти.

91

—Аввали аччиқ, охири ширин нарса нима?

—Сабр.

92

—Аввали ширин, охири аччиқ нарса-чи?

—Шошилиш.

93

— Табиблар давосини тополмаган касаллик нима?

— Аҳмоқлик.

❁ 94 ❁

Тўрт нарса тўрт нарсага эриштиради.

1. Сукут инсонни саломатликка етказди.
2. Яхшилик кишини хотиржам қилади.
3. Сахийлик обрў-эътиборни орттиради.
4. Шукур неъматга барака беради.

❁ 95 ❁

Ўғлим! Ёшликда қийинчиликка бардош берсанг, қариганингда роҳатда яшайсан.

❁ 96 ❁

Эй, жигарбандим! Бировга насиҳат қилмасдан олдин у тавсияга ўзинг амал қилгин.

❁ 97 ❁

Эй, азиз фарзанд! Унутмаки, кибр ва ғазаб такаббур ва баджаҳл кишининг бошига мусибатлар келтиради.

❁ 98 ❁

Ўғилгинам! Дўстларингни ёмон сўзлар билан ранжитиб қўйма. Болта одамнинг вужудини, аччиқ сўз жонини яралайди.

❁ 99 ❁

Эй, азиз фарзандим! Бир ишни хушмуомалалик билан талаб этмоқ илмнинг ярмидир.

Одамларга бўлган меҳринг ақлнинг ярмидир.

Тирикчиликда тадбирли бўлмоқ даромаднинг ярмидир.

❧100❧

Эй, болажоним! Сенга жуда кўп ўғитлар бердим. Агар бу ўғитларни тоққа берсам эди, тоғ парча-парча бўлур эди.

❧101❧

Ўғлим! Дунё чуқур денгиздир. Бир неча кимса дунё денгизида чўкдилар. Шундай экан, дунё денгизида тақво (Аллоҳ кўркуси) сенинг кеманг бўлсин.

У кеманинг ичидаги керакли ашё имонинг бўлсинг. Шундай йўл тутсанг балки қутулгайсан. Менга бошқа йўл кўринмаяпти.

❧102❧

Болам! Ёмон ўртоғи бор бўлганлар асло саломат бўлмайди. Бир кимса ёмон жойларга бораверса, тухмат остида қолади.

❧103❧

Ўғлим! Дунёдан эҳтиёжингга ярашасини ол. Дунёга бутунлай ўзингни топшириб қўйма – охиратингга зарар беради. Дунёни ҳам батамом ташлаб қўйма, ундан юз ўгирма – қашшоқлашиб, бошқаларга юк бўласан. Шахватингни тўсадиган қадар рўза тут. Сени намоздан қолдирадиган қадар ҳам тутма. Зеро намоз нафл рўзадан устун бир ибодатдир.

❖104❖

Азиз дилбандим! Илмни олимлар олдида ифти-
хор сабаби бўлиши учун ўрганма. Илмни калтафаҳм,
жоҳиллар билан тортишиш учун ҳам ўрганма. Мақ-
садинг йиғинларда марсиялар айтиш ҳам бўлмасин.
Зоҳидликка кизиқиб (дунёга қўл силтаб) ва
жоҳилликка рағбат этиб илмни ташлаб қўйма.

❖105❖

Болам! Яхшиликни унинг кадрига етадиган-
ларга қил. Бўри билан қўй орасида дўстлик бўл-
магани каби яхшилик соҳиблари билан гуноҳкор
кимсалар орасида дўстлик бўлмайди.

❖106❖

Ўғлим! Ушбу тавсияларимга амал қилсанг,
қавмингнинг эътиборли одамига айланасан:

Яқинларинг ва бегоналар билан ҳам хушмуома-
лада бўл. Яхшига ҳам ёмонга ҳам жаҳлингни
билдирма. Ўртоқларингни ҳимоя қил. Қариндош-
уруғларингни зиёрат эт. Улар ҳақида миш-миш гап
олиб келадиганларнинг сўзларига эътибор берма.
Яқинларингни бундай сўзлардан эҳтиёт қилки,
орангиз бузилмасин. Бундай кимсалар орангизни
бузишга интиладилар. Шундай дўстлар орттирки,
бир-бирингиздан айрилганингизда на сен уларни, на
улар сени айблашмасин, орқангдан гапиришмасин.

❧107❧

Болам! Қандай ухласанг, шундай ўласан, уйкудан уйғонганинг каби кабрингдан тургайсан. Доимо яхши амаллар қилки, уйқунг ва уйғонишинг келинники каби бўлсин.

Зинҳор ёмон амал қилма! Акс ҳолда уйғонган пайтинг ўзингни ўлимига фармон чиқарилган жиноятчининг кўркуви ичида топасан.

❧108❧

Ўғилгинам! Бўлар-бўлмасга хафа бўлаверма. Ғам-қайғулар билан қалбингни машғул этма. Оч-кўзликдан сақлан. Такдирга розилик кўрсат. Аллоҳ сенга ажратганига қаноат қилки, ҳаётинг нурафшон, қувончли бўлгай. Дунё тўпламоқчи бўлсанг, бош-каларнинг қўлидагига кўз тикма. Пайғамбарлар ва сиддиқлар, улуғ мақомга таъмагирликдан тийилганлари туфайли ҳам етишганлар.

❧109❧

Эй, фарзанд! Хайр ва ҳасанотингни ўз аҳлига бер. Пулингни ноўрин сарфлаб ҳам дунёнг, ҳам охиратингга зарар берасан, савобдан маҳрум қоласан. Тежамкор бўл, исрофдан қоч. Зикналик билан мол тўплама, молингни сочиб-совурма ҳам.

❧110❧

Луқмони Ҳакимдан:

– Бу ҳикмат ва мартабага қандай эришдингиз?
– дея сўрадилар.

– Сўзда тўғрилиқ, омонатга риоят, бекорга, ноўрин гапирмаслик, менга лозим бўлмаган нарсаларга аҳамият бермаслик билан, – дея жавоб берди Лукмони Ҳаким.

❧111❧

Оқил кимсага ярашадиган оила аъзолари орасида бола каби бўлиш, одамлар орасида жиддий, виқорли бўлиш.

❧112❧

Душман душманликдан ожиз қолгач дўстликка бошлайди. “Дўст” бўлиб шундай ишлар қиладики, буларни юз душман ҳам қилмайди.

❧113❧

Эй Одам фарзанди! Ё олим, ё талаба ёхуд илмни севувчи бўлиб тонг оттир. Зинҳор буларнинг тўртинчиси бўлмаки, ҳалок бўласан.

❧114❧

Устун шараф ақлнинг баркамоллигига боғлиқ. Ақли комилнинг айб-нуқсонлари, хатти-ҳаракатлари тартиблидир.

❧115❧

400 ҳикмат ўқидим; ҳаммасидан тўрт насихат (ибрат) олдим. Иккитасини унутдим, иккитаси эсимда, ҳеч хотирамдан чиқмайди.

1) Халқ (одамлар) сента қилган жафони (ёмонликни) ва сен халққа қилган яхшиликларни унутишинг лозим;

2) Аллоҳ ва ўлимни ҳеч қачон ёдингдан чиқармаслигинг керак.

❖116❖

Буни тақдир дейдилар: мабодо камбағал бўлиб қолсанг, зинҳор ҳолингни ҳаммага ошкор этмаки, сени таҳқирламасинлар. Сен тилак-мақсадингни фақат Аллоҳдан сўра. Аллоҳдан сўраб орзусига етмаган кимса борми?

❖117❖

Эй нури дийдам! Дунёда тоат-ибодатга ҳам ғайрат қилки, охиратда сенга йўлдош бўлсин. Дунёни батамом тарк этма! Ҳалолидан ризқ ишлаб топки, ҳеч кимга муҳтож бўлмагайсан. Зеро, болачақанинг нафақаси эркакнинг зиммасига юклатилган. Баъзан егин, баъзан рўза тут, чунки рўза шаҳватни тўсади...

❖118❖

Одоб насабдан, амал молдан ва илм бутун дунё ва ичидагилардан яхшидир (устундир).

❖119❖

Ҳасад қилмагин. Бировлар орқасидан ёмонламагин. Агар сенга ёмонлик қилсалар кечиримли бўлгин, яхшилик кўрсанг шукур қилгин, офат ва балоларга тушганингда сабрли бўлгин. Кўз ёшингни тия билгин, ғайрликдан ҳазар қил, касалмандлар зиёратини қанда қилмагин, жаноза намозларида ҳозир бўлгин, мусибатзадалар кўнглини сўрагин.

Фақирлар ва муҳтожларнинг бойишига кўмакчи бўл, қарз сўраганлардан пул-молингни аямагин ва уларга хижолат бўлмайдиган муҳлат бер.

120

Ўтганларни ёмонлик билан ёд этмагин.

121

Болажоним! Бир хато қилганингда бир нон увоғи бўлса-да, садақа бер.

122

Ўғлим! Кичик ишларни менсимай қўйма. Зеро, кичиклар вақт ўтиб катта бўладилар.

123

Эй, ўғлим! Ҳар қавмининг бир ити бўлади. Сен қавминининг ити бўлма.

124

Эй, ўғлим! Ўлим тўсатдан келмасидан аввал тайёргарлигингни кўр. Унга қачон қовушмоғинг номаълум.

125

Ўғилгинам! Инсонларнинг ёмонларидан Аллохдан паноҳ сўра.

126

Ўғлим! Ҳикмат мискинларни ҳукмдорларнинг мажлисига қадар олиб боради.

❖127❖

Мўмин киши оқибат ва натижани кўрганида
пушаймонликдан амин бўлади.

❖128❖

Соғлиқ каби бойлик, кўнгил хотиржамлиги
каби неъмат бўлмас.

❖129❖

Ҳеч яшамаслик йиллар давомида хато ичра
яшамоқдан яхшироқдир.

❖130❖

– Ҳикматни кимдан ўргандинг? – деб сўра-
дилар.

– Кўзи ожизлардан, чунки улар пайпаслаб
текис жойни топмагунча қадам босмайдилар.

❖131❖

“Бекорчилар ва безорилар билан кўчада ўтирма.”

❖132❖

– Энг олим одам ким? – сўрашди Лукмони
Ҳакимдан.

– Орзусига хилоф жараён этган дунё
ҳодисаларига хафа бўлмаган киши.

❖133❖

– Мазасини тотганни ром этувчи шарбат қайси?

– Шаҳват.

✻134✻

– Қайси олов уни тутатгани ёндиради?

– Ҳасад.

✻135✻

– Ҳеч вайрон бўлмайдиган бино қайси?

– Адолат биноси.

✻136✻

Азиз жигарбандим! Овқатланиш таомили шундайки, буткул тўймасдан овқатдан тийилган маъкулдир. Овқатланиш асносида таом билан сувни аралаштириб ичишликдан тийилгин. Бутунлай овқатланиб бўлгач ва таом ейиш асносида сув ичишдан сабр қилиб, кўп ҳам, оз ҳам бўлмаган даражада истироҳат қилиб, бир оз дам олгандан сўнг сув ичсанг бўлади.

✻137✻

Тўрт нарса қайтиб келмайди:

- 1) Оғиздан чиққан сафсата;
- 2) Бошдан ўтган фалокат;
- 3) Мўлжал томон отилган ўқ;
- 4) Умрдан ўтган кунлар.

✻138✻

Икки нарса инсонни икки нарсага етказди:

- 1) Сабр – муродга.
- 2) Қаноат бойликка етказди.

❁139❁

Бир куни Довуд пайғамбар Лукмондан:

– Қандайсан? – дея сўради.

– Мен бошқа кудрат тасарруфи остидаман, –
дея жавоб берди Лукмон.

❁140❁

Яна Довудга айтгани:

– Сабр ва сукут ҳикмат, унга амал қилган оздир.

❁141❁

Дунёда ҳар турли дардни тортдим, камбағал-
ликдан аламлироғини кўрмадим.

❁142❁

Озга каноат қилсанг, дунёда сендан бой одам
бўлмайди.

❁143❁

Ўғлим! Бировнинг ризқига очкўзлик (ҳасад)
билан боқма, бекорга изтироб чекишдан қутулсан.

❁144❁

Доимо овқатга тўқ, ҳикмат (илм)га оч бўл.

❁145❁

Сўзни юмшок сўзла, каттиқ сўзлама.

❁146❁

Ахмоқларни, жоҳилларни сукут билан кутиб ол.

❖147❖

Инсонларнинг ҳақиқий моли охират захира-
сидир.

❖148❖

Вақтингнинг кўпини сукут билан ўтказ. Тафак-
курдан холи бўлмаки, тилинг балосидан қутулгайсан.

❖149❖

Ўзингдан катталар билан тортишма ва уларга
қайсарлик қилма.

❖150❖

Халққа кулар юзли, тўғри сўзли бўл.

❖151❖

Салом беришни одат қил.

❖152❖

Зинҳор аҳдига содиқ бўлмаганларнинг ёнига
борма.

❖153❖

Ота-она ҳақкига риоя эт.

❖154❖

Қилич нақадар порлоқ бўлса-да, кесувчидир.

❖155❖

Жоҳил одам нақадар чиройли бўлса ҳам, у
билан кўришмоқдан эҳтиёт бўл. Зеро жоҳилнинг
чиройли юзи ёмон феъл-атворини кеткизмайди.

❧156❧

Сенда йўқ фазилат билан халқ сени мақтаса,
асло мағрур бўлмагин.

❧157❧

Ўзингдан кичкинага паст назар билан қарама.

❧158❧

Ўз молингни зое этиб, бегоналарни ислоҳ
қилишга уринма.

❧159❧

Ёмон аёлларнинг ҳийлаларидан эҳтиёт бўл.

❧160❧

Бечорани таҳқирлама, кибрли ва мағрур бўлма.

❧161❧

Дўстлар мушкул пайтларда билинади.

❧162❧

Яхши кишилар билан кўришмоқ лозим.

❧163❧

Ёмон кимсаларга айтилган аччиқ сўз қиличдан
кескирдир.

❧164❧

Дўстлар кўнглини оғир сўзлар билан ранжитма.
Болта инсон вужудини, аччиқ сўз жонини оғритади.

❖165❖

Кибр ва ғазаб кибрли ва ғазабнок одамнинг бошига мусибатлар олиб келади.

❖166❖

Яхшилик қилувчи кимсалар ҳамманинг дўстлигига сазовор бўладилар.

❖167❖

Ғарибларга дўст бўл, иқбол соҳибларининг шундок ҳам дўстлари кўп.

❖168❖

Эй, отасининг жигар пораси, Ҳақ таолони танигин.

❖169❖

Бошқасига насиҳат беришдан аввал ўзинг ўша тавсияга амал қил.

❖170❖

Ўз ўлчовингга кўра гапир.

❖171❖

Ҳамманинг ҳаққига риоя эт.

❖172❖

Сирингни сақла.

❖173❖

Аҳмоқ ва жоҳил кимсалардан узоқ тур.

174

Оқил ва доно дўстни танла.

175

Бир ишга бошлаётганингда ахлоқли ва билимли (тажрибали) кишилардан маслаҳат ол.

176

Далил ва исботинг тайёр бўлгандан сўнг гапир.

177

Ёшлигингни ғанимат бил.

178

Ёшлик пайтингда икки дунёга оид ишларинг тўғри бўлсин.

179

Дўстларинг ва аҳбобларингга иззат-икром кўрсат.

180

Олимларнинг бир куни жоҳилнинг бутун бошли ҳаётидан хайрлироқдир.

181

Ота-онангни ғанимат бил, уларга эҳтиромда нуқсонга йўл қўймай, тажриба ва панд-насиҳатларидан фойдаланиб қол.

182

Яхши устозни ота ўрнида кўр.

❧183❧

Ҳар ишда ўрта ҳолли бўл.

❧184❧

Сахийликни одат қил.

❧185❧

Меҳмонга қандай хизмат лозим бўлса, адо эт.

❧186❧

Ҳамма билан яхши муносабатда бўл.

❧187❧

Фарзандларингнинг таълим ва тарбиясига эътибор бер.

❧188❧

Имкон бўлса, отга миниш ва камон отишни ўрган.

❧189❧

Вужудинг ва кийим-бошингни тоза тут.

❧190❧

Оёқ кийимингни ўнг оёғингдан бошлаб кий, ечаётганингда чап оёғингдан бошла.

❧191❧

Ҳаммага савиясига қараб муомала эт.

❧192❧

Оз ейиш, оз уйқу ва оз сўзлашни одат қил.

❖193❖

Ўзинг ёқтирмаган нарсани бошқаларга раво кўрма.

❖194❖

Қиладиган ишларни билиб ва ўйлаб бажар.

❖195❖

Билмайдиган нарсада ўзингни билағон қилиб кўрсатма.

❖196❖

Аёлга ва болага сир айтма.

❖197❖

Бировларнинг роҳат-фароғати ва саодатига кўз олайтирма.

❖198❖

Бетайин кимсалардан вафо кутма.

❖198❖

Бирор нарсага бефарқ муносабатда бўлма.

❖199❖

Бугуннинг ишини эртага қолдирма.

❖200❖

Сенга эҳтиёжини арз этган кимсани ноумид ва маъюс қолдирма.

❖201❖

Эски жанжалларни эсга олма.

❖202❖

Молингни дўстга, душманга ошкор қилма
(молинг билан мақтанма).

❖203❖

Қариндош-уруғлар билан алоқани узма.

❖204❖

Яхши инсонларга қарши гапирма.

❖205❖

Ўзингни яхши кўрма.

❖206❖

Бошқаларнинг манфаатига шерик бўлма.

❖207❖

Бармоқларингни оғиз-бурнингга суркама.

❖208❖

Ҳамманинг ёнида тишларингни ковлама.

❖209❖

Оғиз-бурнингни овоз чиқармай тозала.

❖210❖

Бармоғинг билан тишингни ковлама.

❖211❖

Ҳамманинг ичида эснаётганда оғзингни
қўлинг билан ёп.

❖212❖

Бировни бошқалар олдида хижолат қилма.

❖213❖

Айтилган бемаъни сўзни яна сўрама.

❖214❖

Кулгили гап айтишдан сақлан.

❖215❖

Ўзингга аёлларга ўхшаб оро берма.

❖216❖

Бировнинг ёнида ўзингни ва оилангдан бирини мақтама.

❖217❖

Болаларнинг истак-хоҳишларига эргашма.

❖218❖

Тилингга эҳтиёт бўл.

❖219❖

Гапираётганда қўлингни қимирлатма.

❖220❖

Ҳаммага ҳурматли бўл.

❖221❖

Ёмон кимсалар билан дўст бўлма.

❖222❖

Ўлган кишини бекорга ёмонлама.

✿223✿

Кўлингдан келганича уруш-жанжал ва низодан
нари тур.

✿224✿

Кучингни бекорга ишлатишга кўп уринма.

✿225✿

Ўзингни нонингни бошқанинг дастурхонидан ема.

✿226✿

Шошилинч иш қилма.

✿227✿

Дунё ишларига беҳуда хафа бўлма.

✿228✿

Сени танишни хоҳлаганларни сен таниб ол.

✿229✿

Ғазабланганингда сўзингни тортиб гапир.

✿230✿

Бурнингдан оқаётган сувни енгинг билан артма.

✿231✿

Ҳамманинг олдида овқатланма.

✿232✿

Йўлда кетаётганда катталардан олдинда юрма.

✿233✿

Биров гапираётганда орага гап қўшма.

❧234❧

Қуёш чиқаётган пайт ухлама.

❧235❧

Бошингни тиззаларинг устига қўйма.

❧236❧

Ўнг-чапга аланглама, доимо олдингга боқ.

❧237❧

Иложи борица эгарланмаган, жиловланмаган
отга минма.

❧238❧

Меҳмоннинг ёнида ҳеч кимни қойима.

❧239❧

Меҳмонга иш буюрма.

❧240❧

Телба ва маст одамга галирма.

❧241❧

Бетайин, дайди одамларнинг ёнида ўтирма.

❧242❧

Фойда ва зарар дардида ҳеч кимнинг олдида
юзингни шувут қилма.

❧243❧

Такаббур бўлишдан сақлан.

❧244❧

Ҳеч кимнинг сен билан душман бўлишига йўл қўйма.

❧245❧

Жанжал ва шовқин-сурондан узоқ тур.

❧246❧

Пулсиз юрмасликка одатлан.

❧247❧

Тавозедан айрилма.

❧248❧

То ҳаёт экансан, Аллоҳга чин ихлосли, мутаважжих (юзланувчи, йўналувчи) ва мутаваккил (таваккал қилувчи) бўл.

❧249❧

Эй, ўғил! Саодат нишонаси тўртта:

- 1) Тўғрилиқ;
- 2) Адаб;
- 3) Ҳилм (хушмуомалалиқ);
- 4) Омонатни эгасига бермоқ.

❧250❧

Болам! Сендан биров бир нарса сўрамасдан хабар берма ва гапирма.

❦251❦

Ўғлим! Дўстларинг бир нарса сўраса рад этма!
Бироқ Аллоҳнинг истаганидан бошқа турли ҳаракатлар қиладиган даражада ҳаддан ошма.

❦252❦

Адолат шундай биноки, асло вайрон бўлмас.

❦253❦

Тўғри сўзла, бироқ қўпол бўлмасин.

❦254❦

Халққа якин бўл, тўғри сўзли бўл.

❦255❦

Шубҳа сени ҳеч ким билан дўст қилмас.

❦256❦

Душман доимо душмандир.

❦257❦

Сўралмасдан ҳеч нарсага аралашма.

❦258❦

Фитна-фасодчилар билан яшаганларнинг
феъли уларга ҳам ўтади.

❦259❦

Фурсат қўлингда экан, инсонлар билан яхши
муомалада бўл. Йиқилганигда сени турғизадиган
улардир.

❧260❧

Шошилиш сабрга монедир – муродингга етол-
майсан.

❧261❧

Нонкўрларга яқин йўлама – яхшилик ва ўғит-
ларинг йўқолади.

❧262❧

Яхшилик инсоннинг хавфсизлик камаридир.

❧263❧

Яхшиликда дўст-душманни ажратма.

❧264❧

Сукут саломатлик эшигини очувчи ягона
калитдир.

❧265❧

Чирой бадфеълликни ва жаҳолатни кетказол-
майди.

❧266❧

Жўмард бўлки, эътиборинг ошсин.

❧267❧

Инсонни юксалтирувчи ақлидир.

❧268❧

Шукур неъматга барака беради.

Эплаган учун оз мол сарф этилган кўп молдан
яхшидир. Чунки эп-зеб билан ишлатилган мол
кўпаяди, исроф қилинган мол озаяди.

✽270✽

Бировларга ақл ўргатгунча ўз аҳволингни ҳам
таҳлил қилиб кўр.

✽271✽

Тўғри бўлса-да, қасам ичма.

✽272✽

Яхшилик дўст орттиради.

✽273✽

Сабр муродга, қаноат бойликка етказади.

✽274✽

Бақириб-чақириш овозларнинг энг хунугидир.

✽275✽

Аллоҳ ва ўлимни ёддан чиқармаслик керак.

✽276✽

Ҳакимлар аҳмоқликка даво тополмайдилар.

✽277✽

Бойлик душманлиги инсонга изтироб беради.

✽278✽

Қаноат бойликка бошловчи зинапоядир.

❖279❖

Жим бўл ва ўйла... Тил балосидан қутулиш-
нинг давоси шудир.

❖280❖

Сени тушунмайдиганларга борма.

❖281❖

Ёзда сойдан, қишда кўзадан сув ичма.

❖282❖

Очкўзлик баданнинг энг катта душманидир.
Иштаҳасизлик ҳам шундай.

❖283❖

Ювингач маълум пайт ўраниб ётмоқ лозим.

❖284❖

Овқатдан сўнг юриш керак.

❖285❖

Оёғингни иссиқ тут, бошингни салқин...

❖286❖

Жанжалдан ҳазар қил. Ноўрин ҳеч ким билан
хусуматлашма.

❖287❖

Сирингни болага ва девонага айтма.

❖288❖

Мағрур бўлма.

✻289✻

Ўз ҳолингга назар сол (аввал ўз айб-нуқсонингни кўр), бировларнинг айбини суриштира.

✻290✻

Тилингни алфози куфрдан (сўкиш, ёмон, таҳликали сўзлардан) асра.

✻291✻

Садақани тарк этма; закотни ман этма.

✻292✻

Бировга яхшилик қилган бўлсанг, яхшилигингни айтиб, уни уялтириб камситма. Бировга ичирган ва едирганингни миннат қилиб, заҳарга айлантирма!

Эвазига нарса кутиб қилинган яхшилик яхшилик ҳисобланмайди, балки у оддий олдибердидан иборат, холос...

Мурувват майдонининг шахсувори бўлай десанг, ғараз билан иш қилиб, эвазига бировдан фойда олишни ўйлама!

✻293✻

Тавба ва истиғфорда бардавом бўл; ёмонликни ташла, сидқидилдан тавба қилиб, тавбангни бузма.

✻294✻

Ҳаммом ўта фойдалидир. Сувда шифо бордир. Ҳаммомда эса шифонинг шифоси. Лекин ҳаммомнинг икки эшиги бўлиши керак: биридан кириш, иккинчисидан чиқиш лозим.

❖295❖

Лукмони Ҳаким ошқозонидан шикоят килиб келган бир кишига бундай тавсия берди:

– Овқатдан сўнг ё сирт усти ёт, ё қирқ қадам ташла.

❖296❖

Пиёзнинг хоми зарар, пишгани ярар (фойдали).

❖297❖

Деворни нам, инсонни ҳам йиқитади.

❖298❖

Кишининг иши нима бўлса, туши ҳам шудир.

❖299❖

Ёшлигида тез кетган тез қарийди.

❖300❖

Эй, ўғлим! Жанозада иштирок эт. Чунки жаноза сенга охиратни эслатади. Ҳаром ва гуноҳлар эса сенинг дунёга бўлган майлингни орттиради.

❖301❖

Эй, ўғлим! Ёлғон гапирган кимсанинг нури кетади, бадфеъл кимсанинг ҳам-алами кўпаяди. Гапга тушунмайдиган кишига бир гапни уқтиришдан қоя тошни жойидан қимирлатиш осонроқдир.

❖302❖

Гапирмоқчи бўлганингда яхшилаб ўйлаб гапир. Ҳеч ким “уф” демасин.

✻303✻

Эй, ўғлим! Аллоҳ таолони зикр этувчи инсонларни кўрсанг, улар билан бирга ўтир. Олим бўлсангда илмингнинг фойдасини кўрасан ва илминг зиёда бўлади. Илминг бўлмаса, сенга ўргатадилар. Ҳақ таоло уларга ёғдирувчи раҳматидан сени ҳам фойдалантиради.

✻304✻

Эй, ўғлим! Марҳамат кўрсатган марҳамат топади. Сукут қилган саломат бўлади. Яхшиликдан гапирган фойда кўради. Ёмон гапирган гуноҳкор бўлади.

✻305✻

Эй, ўғлим! Инсон хасис бўлса, у ҳақида ёмон гап-сўзлар кўпаяди.

✻306✻

Эй, ўғлим! “Аллоҳ таоло гуноҳларим учун менга жазо бермайди”, – дея хотиржам ҳам бўлма. Унинг раҳматидан ҳам умидингни узма.

✻307✻

Душман душманлигини осонликча ташламайди. Ҳар дўстингга ишона.

✻308✻

Сирингни сақла, кам гапир.

✻309✻

Сўзингга содиқ бўл.

❧310❧

Камбағалларни таҳқирлама.

❧311❧

Улуғларнинг насиҳатларига риоят эт, уларнинг суҳбатидан фойдалан.

❧312❧

Соф эътиқодингни ўзгартирма.

❧313❧

Ҳаммага ҳам ҳалим (мулойим) бўлма.

❧314❧

Оз одам билан яқин муносабатда бўл.

❧315❧

Сен билан душманлиги барҳам топган кимсага ишонма.

❧316❧

Мустақим (тўғри, дуруст) бўл.

❧317❧

Мусибатга сабрли бўл.

❧318❧

Халққа мутавозе бўл.

❧319❧

Заммом (ёмонловчи ва ғийбатчи) бўлма.

❦320❦

Ҳеч кимнинг кўнглига озор берма.

❦321❦

Ҳамманинг кўнглини хуш тут.

❦322❦

Ярамас кимса билан улфат бўлма.

❦323❦

Ҳийлагар ва сохтакор бўлма.

❦324❦

Жанобатдан (ифлос бўлгандан) каромат кутилмас.

❦325❦

Эй, ўғлим! Сўзни ширин сўзла; каттиқ, кўпол, дағал сўз айтма. Кўпроқ жим тур. Тафаккур қил. Ўшанда тил балосидан омонда бўласан.

❦326❦

Эй, ўғлим! Ҳар холингда Ҳақ таолога юкин. Ҳар ишни Ундан деб бил!

❦327❦

Эй, ўғлим! Ёмонликдан ва шошқалоқликдан сақлан. Бу икки хислатдан хунук нарса йўқ. Мард удирки, ҳар хусусда яхши ва ёмонга сабр қилгай. Бошқаларга хушмуомала ва иззат-икром кўрсатгай. Жоҳиллардан сирини сақлагай, олчоқлар суҳбатидан қочгай.

328

Эй, ўғлим! Қиличнинг ялтироқлигига маҳлиё бўлма. Унинг феъли (иши) ёмондир.

329

Эй, ўғлим! Соғлом илм, маърифат ва сабрни касб қил. Аллоҳ ҳаром қилган нарсалардан узоқ юрсанг дунёдаги зоҳид ва комил инсон бўлурсан.

330

Эй, ўғлим! Ёмон хулқ, ичи торликдан, паришонҳолликдан сақлан. Сабрсиз бўлма, акс ҳолда ўртоқ тополмайсан. Ишингни меҳр билан билан бажар, қийинчиликларга чида. Барча инсонларга хушмуомалали бўл. Чунки инсонларга хушмуомалали ва кулар юзли бўлганларни ҳамма яхши кўради.

331

Эй, ўғлим! Бир қавм тўпланган жойга борганингда аввал уларга салом бер, кейин бир четга ўтир ва улар гап бошламасдан сен гапирма. Шояд Аллоҳ зикри, эзгуликлардан гап бошлашса, сен ҳам кўшил. Бекорчи, беъмани гапларга киришиб кетишса, у ердан узоқлаш.

332

Эй, ўғлим! Тилига эгалик қилмаган охири пушаймон бўлади. Кўп баҳс-мунозара қилган маломатга қолади. Ёмон ишлар қилинаётган жойларга кирганлар у ердаги ёмон ишларни қилишда

айбланишади ва тухмат остига қолишади. Ёмон кимсага ўртоқ бўлган, ёмонликдан қутула олмайди. Яхшига ёндошган эса яхшиликларга эришади.

❦333❦

Азиз дилбандим! Билмаганингни билувчилардан сўра. Билганингни билмаганларга ўргат. Аллоҳ таолони зикр этаётган қавм кўрганингда улар билан бирга ўтир. Шояд, улар Ҳақнинг раҳматига эришган бўлсалар. Сен ҳам улар туфайли раҳматга эришгайсан.

❦334❦

Эй, ўғлим! Аллоҳдан шундай кўрқки, бу кўрқув сен билан умидинг орасига кирсин; сенинг умидингни батамом кессин. Бироқ Аллоҳдан шундай умидвор бўлки, бу сен билан кўрқувинг орасига кириб сендаги кўрқувдан асар ҳам қолдирмасин.

Шунда ўғли: “Отажон! Менинг бир қалбим бор. Қалбимни кўрқув билан тўлдирсам, бу менинг умидимга моне бўлади. Қалбимни умидга тўлдирсам, бу умидим ҳеч бир кўрқувга қалбимда жой бермайди-ку”, – деди.

Луқмони Ҳаким: “Эй, ўғил! Мўминнинг шундай бир қалби борки, гўё у икки қалб қабидир. Бири билан Аллоҳнинг раҳматидан умидвор бўлади, униси эса Ҳақнинг азобидан кўркади. Яъни, мўмин умид ила кўрқув орасида бўлади. Фақат умид қилиб азобдан

хотиржам ҳам бўлмайди, на кўрқувга тушиб, Аллоҳнинг раҳматидан умид узмайди” – деди.

❖335❖

Бир кун Довуд алайҳиссалом темир толадан нимча тўқир экан, Лукмони Ҳаким бориб бунини қиласиз, дея сўрамокчи бўлди. Лекин бефойда сўздан ўзини тийиш учун жим турди. Довуд алайҳиссалом нимчани тугатиб кийди ва “Нақадар яхши муҳофаза қилувчи кийим!” – деди. Лукмони Ҳаким сабр қилиб жавобни олганидан севиниб: “Сукут ҳикматдир, аммо ҳамманинг ҳам фойдасига эмас”, деди. Ҳазрат Довуд вазиятни фаросат билан билиб: “Сенга Ҳаким дейишлари бекорга эмас экан”, – дедилар.

❖336❖

Бир куни Довуд алайҳиссалом Ҳазрати Лукмонга: “Бир кўй сўйиб танасидаги энг яхши икки парчани келтир” – деди. Лукмони Ҳаким тили билан юрагини олиб келди. Бошқа сафар “Энг ёмон жойларини олиб кел” – деди. Яна тил билан юрак олиб келди. Сабаби сўралганда: “Тил билан юрак (қалб) яхши бўлса, барча яхшиларнинг яхшиси бўлади, ёмон бўлса, барча ёмонларнинг ёмони бўлади”, – деб инсоннинг яхшилиқ ва ёмонлигининг тил ва қалбига боғлиқ эканига ишорат қилди.

❖337❖

Эй, ўғлим! Ёлғондан сақлан, зеро у чумчук гўшти каби шириндир. Ундан кам инсонлар омондалар.

❖338❖

Эй, ўғлим! Уч нарса, уч нарса билан билинур: Ҳилм (мулойимлик, хушфеъллик) ғазаб ониди, шижоат жанг майдонида, биродарлик эҳтиёж ониди.

❖339❖

Эй, ўғлим! Дунёни сот, охиратни ол. Бу тижоратингда икки томонлама фойда кўрасан. Зинҳор охиратингни сотиб дунёни олма. Зеро бу билан ҳар икки томондан зарарга учрайсан.

❖340❖

Ўғлим! Қалбинг қаттиқ бўлган ҳолда инсонлар сенга ҳурмат кўрсатишлари учун ўзингни Аллоҳ таолодан кўрқадиган қилиб кўрсатишга уринма.

❖341❖

Ўғлим! Илм суҳбатларига кўшил, бироқ олимлар билан мужодала этиб, уларнинг дилини оғритма.

Дунёдан керагинигина ол, ортигини охиратинг учун инфок-эҳсон қил. Қийналиб, бировга юк бўладиган шаклда ҳам дунёга бефарқ бўлма. Рўза тут, бироқ рўзанг шахватингни тўссин. Пасткаш кимсаларнинг суҳбатларига кўшилма, риёкорларнинг орасига кирма.

Эй, ўғлим! Сафарга чиққанингда, ипинг, тароғинг, ойнанг, сен ва шерикларингга етажак дори-дармонинг ёнингда бўлсин. Гуноҳга бошламасалар, ўртоқларинг билан келишиб йўлда давом эт.

Лукмони Ҳакимдан ўғли сўради:

– Эй отажон! Бир инсон учун энг яхши хислат нима?

– Диндир, – деди Лукмони Ҳаким.

– Икки хислат бўлса-чи?

– Дин ва мол.

– Уч хислат бўлса?

– Дин, мол ва ҳаё.

– Тўртта бўлса?

– Дин, мол, ҳаё ва гўзал ахлоқ.

– Беш хислат бўлса-чи?

– Дин, мол, ҳаё, гўзал ахлоқ ва саховат.

– Олтита бўлса-чи?

– Эй, ўғлим! Бир инсонда бу беш хислат йиғилса, у инсон бахтли, комил ва Аллоҳга яқин қуллардан бўлиб, шайтондан узоқлашади.

❁344❁

Ўғли давом этиб яна сўради:

– Эй, отажон! Энг ёмон хислат нима?

– Энг ёмон хислат куфрдир.

– Энг ёмон икки хислат нима?

– Куфр ва кибр.

– Уч бўлса?

– Куфр, кибр, шукур озлиги, яъни оз шукур қилиш.

– Тўрт ёмон хислат-чи?

– Куфр, кибр, оз шукур, хасислик.

– Бешта бўлса?

– Куфр, кибр, оз шукур, хасислик ва ёмон ахлоқ.

– Эй, отажон! Улар олтита бўлса-чи?

– Болам! Бу беш ёмон хислат кимда йиғилса, у кимса бахтсиздир, Аллоҳ таолодан узоқдир.

❁345❁

Ўғлим! Оқибатини ўйлаган пушаймонликдан омонда бўлади.

❁346❁

Кичиклигида тарбия қилсанг, вояга етганда фойдасини кўрасан.

❁347❁

Ёмон исм билан ҳеч кимни ёдга олма. Ҳаддан ошиб нафсингни халққа устун кўрсатма.

❖348❖

Эй, ўғлим! Олимлар олдида мактанмоқ, ақлсизларга ўжарлик қилиш, йиғинларда ўзини кўрсатиш учун илм ўрганма. Эҳтиёж йўқ, дея илмни ташлаб ҳам қўяма.

❖349❖

Болажоним! Сақланиш лозим бўлган бир хусусдан сақлан! Бу эса шудир: Инсонлар сени Аллохдан кўрқадиган деб билганлари ҳолда қалбингнинг фожир, яъни гуноҳ ила тўла бўлмоғидир. Бу хусусда ҳадиси шарифда айтилган: “Ботинини (ичини) ислоҳ қилган кишининг ташини Аллоҳ таоло ислоҳ этар”.

❖350❖

Эй, фарзанд! Сенга дўст бўлганларни қийин пайтларда синагин.

❖351❖

Абдуллоҳ ибн Ваҳб айтади: Бир киши Лукмони Ҳакимга:

– Инсонлар сенга келиб, сўзингни тинглашларига ҳайронман, – деди.

– Эй қардошим. Сенга айтганларимга кулоқ берсанг, сен ҳам шундай бўласан, – деди унга Лукмони Ҳаким ва илова этди:

– Мени бу мартабага кўтарган нарсалар: кўзимни ҳаромдан асрашим, тилимни тийишим, таомланишда иффатли ва меъёр сақлашим, номусимни ҳимоя қилишим, тўғрини сўзлашим, аҳдимга вафо, меҳмонимга иззат-эҳтиром кўрсатишим, қўшнимни

ҳимоя қилишим ва менга алоқаси бўлмаган нарсаларни тарк этишим.

❀352❀

Ақлли кимса яхшиликка интилиб, ёмонликлардан қочади. Чунки қилинган бирор иш Аллоҳ таолодан яширин қолмас ва йўқолиб ҳам кетмайди. Ҳамма қилгулигининг эвазини олади. Нуқсон сифатларидан пок Аллоҳ таоло ўғлининг Лукмони Ҳакимдан:

– Эй отажон! Агар мен ҳеч ким кўрмайдиган жойда гуноҳ содир этсам, якка-ю ёлғиз Аллоҳ таоло у гуноҳни қандай билади? – деб сўраганида, отаси Лукмоннинг берган жавобини қуйидагига баён қилади:

– Эй болам! Дарҳақиқат (қилган яхшилик ва ёмонлигинг) бир хардал донаси қадар кичик бўлса-да, бир қоятош ичида ё кўкларда ёхуд ер остида (яширин) бўлса-да, Аллоҳ уни келтирур. (Ўртага чиқарур ва ҳисобини қилур). Чунки Аллоҳ Латифдир (илми ҳар қандай яширин нарсага етади), Хабийрдир (Ҳар нарсадан хабардор Зотдир).

❀353❀

Эй, ўғил! Рўза ва риёзатни (нафсни тарбиялаш мақсадида озга қаноат қилиш, нафсни тергаш) вужуд севмайди. Гўзал ахлоқ ва ибодатни ҳам нафс ёқтирмайди. Зеро, нафс ҳар ёмонлик ва ҳою ҳаваснинг манбаидир.

✽354✽

Ўғлим! Жоҳилнинг мухаббатига рағбат кўрсатма. Жоҳил қилгуликларидан сени рози бўляпти, деб ўйлайди.

✽355✽

Азиз фарзанд! Ёлғондан сақлан. Ёлғон динингни бузади. Инсонлар олдида мурувватнинг камаяди; обрўинг кетади. Бинобарин, уят туйғунг озаяди, иззат ва улуғлигинг қўлдан кетади. Гапирсанг, сени ҳеч ким эшитмайди. Бир гап айтсанг сени ҳеч ким тасдиқламайди. Аҳвол шундай бўлгач, ортиқ яшашингда хайр йўқ.

✽356✽

Эй, ўғил! Жоҳил кимсани (ишинг учун) элчи қилиб юборма. Ҳаким (доно) бирини тополмасанг, ўз-ўзингга элчи бўл (ўз ишингни ўзинг ҳал қил).

✽357✽

Эй нури дийдам! Ўзингни унутиб, бошқаларни яхшиликка буюрма. Унда сен қандилга ўхшайсан. Қандил бошқаларга нур таратиш учун ўзини ёқиб тугатади.

✽358✽

Болажон! Унчалик ширин бўлмаки, халқ сени еб-ютмасин. Кўп ҳам аччиқ бўлмаки, оғизларидан отишмасин.

✽359✽

Эй, ўғлим! Сенга бир неъмат келганида буни Аллоҳдан деб бил.

§360§

Ўғлим! Агар бир киши билан дўст бўлмоқчи бўлсанг, аввал бир баҳона билан унинг жаҳлини чиқар. Қарачи, нима қиларкин. Агар жаҳлдор ҳолида ҳам сенга яхши муомалада бўлса, уни дўстликка қабул қил...

§361§

Инсонлар уч дона учдан бирга айрилишади: Учдан бири Аллоҳ учун, учдан бири нафси учун, учдан бири қабрдаги курт-кумурскалар учун. Аллоҳга оид бўлган учдан бири унинг руҳидир. Нафсига оид учдан бир у дунёда қилган амалдир. Курт-кумурскаларга оид учдан бир унинг баданидир.

§362§

Болам! Ким нафсининг насиҳатгўйи бўлиб, уни ёмонликлардан кўриса Азиз ва Жалил Аллоҳ уни ҳимоясига олади. Ким инсонларга раҳм-шафқат ва фидокорлик қилса, Аллоҳ бу туфайли унинг иззатини оширади.

Аллоҳ таолога ибодат хусусида нафсни залил айлаш (хорлаш) гуноҳ билан азиз айлашдан яхшироқдир. Умид қилганингни Азиз ва Жалил Аллоҳдан кут. Аллоҳ таолога гуноҳ-маъсиятда ҳаётингда давом этсанг, ҳаёт суви тўхташини билиб қўй. Мақтовга лойиқ Аллоҳдан ҳақ-рост кўрк. Шони улуғ Аллоҳнинг раҳматидан умид узма.

✻363✻

Эй, ўғил! Қаноат жуббасини бошингга торт.
Ҳаққа таважжуҳ ила (Униёдга олиб тафаккур билан)
ўтир. Қўлингдагилардан фақирларга бер. Билки
дунёнинг бир мисоли бундай: Бу дунё сояга
ўхшайди, сен уни тўхтаб турибди, деб ўйлайсан,
бирок у юради. Аммо юрганини кўролмайсан. Бир
оздан сўнг қарабсанки йўқолибди.

✻364✻

Эй, ўғил! Омонат ва қаноат аҳли бўл, токи бой
бўлгайсан.

✻365✻

Эй, ўғлим! Сени илк огоҳлантирадиганим наф-
сингдир. Чунки ҳар нафснинг бир ҳавоси, нафсоний
истаги бор. Агар нафсга нафсоний истакларини
берсанг, янада йўлдан озади ва бошқа нарсалар истай
бошлайди. Чакмоқ тошда олов яширин бўлгани каби
нафсоний орзулар ҳам қалбда яшириндир; ёқсанг
порлар, ўз ҳолига қўйилса, яширинади.

✻***✻

Болажоним! Яхшиликни билмаганга яхшилик
қилма ва насиҳат берма — зое кетади. Чунки
маркабга заъфарон берсанг ҳам ейди ва қанча
сомон берсанг ҳам ейди — фарқи йўқ.

Лукмони Ҳакимдан:

– Дунёни нима деб тушунасиш? – деб сўрадилар?

– Дунё икки эшикли манзилга ўхшайди, биридан кирилади ва иккинчисидан чиқиб кетилади, – деб жавоб берди у.

Ғазабингни мулойимлик билан, енгилликни вазминлик билан, нафсининг ҳою ҳавосини тақво билан, шубҳа-гумонни ҳақиқат билан, ботилни ҳақ билан, бахилликни ўз молинг билан енггин.

2200 с.м

ЛУҚМОНИ ҲАКИМДАН ЎҒЛИГА 365 ЎГИТ

Муҳаррир:
Акрам Деҳқон

Техник муҳаррир:
Файзулло Азизов

Рассом:
Шуҳрат Одилов

«Муҳаррир» нашриёти
Лицензия: АИ № 230. 2012 йил 16 ноябрь

Теришга 2013 йил 02 январда берилди.
Босишга 2013 йил 10 январда рухсат этилди.
Бичими: 60x84 1/16. «VirtecTimes» гарнитурасида
офсет босма усулида офсет қоғозида босилди.
4,00 шарт. б.т. 4,3 ҳисоб нашр. таб.
Адади 2000 нусха. 27-сон буюртма.

«Муҳаррир» нашриёти матбаа бўлимида чоп этилди.
100060, Тошкент шаҳри, Элбек кўчаси, 8-уй
E-mail: Muharrir@list.ru